

Groenpootruiters revisiting

Alco van Klinken

Twaalf jaar geleden ontdekte ik een patroon in de trek van Groenpootruiters *Tringa nebularia* over Haren (Gr.) op warme nazomeravonden. Sindsdien zijn er veel waarnemingen van overtrekkende groepen Groenpootruiters bij gekomen. Dit heeft het beeld aanmerkelijk verfijnd. Hieronder ga ik in op ongeveer twintig jaar waarnemen van Groenpootruitertrek. Hierbij grijp ik terug naar een weergave van de eerste indrukken die dit trekpatroon bij me opriep (Van Klinken 1990).

Algemene karakteristiek

Op een zomeravond zit je uit te puffen in je tuin en opeens vliegt er hoog een enorme groep Groenpootruiters over. Dat gebeurt niet één keer maar vaker, en jaar na jaar. Terwijl niemand in je omgeving ooit zo'n groep ziet overvliegen. Wat is er dan aan de hand? Werd in 1990 nog gedacht dat de periode dat Groenpootruiters overtrekken erg kort was: inmiddels is die tijdsspanne verruimd tot de tijd van half juli tot de tweede helft van augustus. Wat wel overeind blijft is de constatering dat de Groenpootruiters laat op de dag trekken. De vroegste groep die ik ooit waarnam passeerde om ongeveer 17.00 uur, de laatste werd om 22.30 uur gehoord toen de duisternis al was ingevallen.

In figuur 1 zijn de groepen die in de loop der jaren zijn waargenomen in grafiek uitgezet. De grootste trekactiviteit valt in de laatste week van juli en eerste week van augustus. Toch zijn rond half juli en in de tweede helft van augustus ook nog groepen waargenomen. Het zou onjuist zijn om al deze verschillen uit te middelen tot één gemiddelde trekdatum. Net als bij andere steltlopersoorten is het immers waarschijnlijk dat verschillende generaties of populaties verschillende trektijden hebben. De trek speelt zich af op zeer grote hoogte. Vaak zitten de groepen op de grens van visuele waarneembaarheid. Het is heel moeilijk te zeggen hoe hoog dat precies is. Met de referentie van de Martinatoren in het achterhoofd (ongeveer 100 meter hoog), vliegen de groepen

zeker op meer dan 250 meter. Maar is het 500 of 750 meter? Op welke hoogte zijn Groenpootruiters niet meer te zien? Daarvan heeft ondergetekende geen idee. Men kan slechts twee dingen concluderen: de groepen vliegen erg hoog en de kans om een overtrekkende groep te missen is enorm groot (zie de discussie over breedfront- of corridortrek hieronder).

Groepsgrootte

De grootte van de overtrekkende groepen varieerde van 15 tot 160 exemplaren. Dat is aanzienlijk meer dan het gemiddelde aantal dat men aan de grond ziet, zelfs in goede biotopen als de Waddenzee. Hoe kan dat? Het kan betekenen dat individuele Groenpootruiters op de grond nogal territoriaal zijn maar tijdens de trek aan grotere groepen de voorkeur geven. Tijdens het wegtrekken zou er een soort 'zwaaan-kleef-aan' principe kunnen gelden.

Groenpootruiters en Regenwulpen.

Sinds de succesroman van Maarten 't Hart is algemeen bekend dat Regenwulpen *Numenius phaeopus* de uitzondering onder de trekvogels zijn omdat ze in de namiddag en avond trekken. De Regenwulp heeft nu dus een medetrekker in de Groenpootruiter. De (trek)roep van Groenpootruiters ('pupupu', een Tureluur *Tringa totanus* zonder staccato) lijkt wel wat op die van de Regenwulp ('bibibibi-bi'). Zouden er groepen Groenpootruiters aangehoord kunnen worden voor Regenwulpen?

Waarheen gaat uw vlucht?

De trekrichting over Haren is constant: zw tot wzw. Mede door het redelijk vaste trektijdstip roept dit de voor de hand liggende vraag op: waar komen ze vandaan en waar gaan ze naartoe? Gezien de aantallen en de grote trekhoogte lijkt het onwaarschijnlijk dat ze van dichtbij afkomstig zijn. In 1990 werd nog verondersteld dat ze van de Waddenzee naar het Deltagebied zouden vliegen.

Nadere beschouwing van de kaart suggereert een mogelijk alternatief: van de Dollard naar het Balgzand. Als we aannemen dat ze in een rechte lijn trekken dan zou Haren precies op hun route liggen (zie kaart figuur 2). Andere routes, over grotere afstand (Jadebusen - Deltagebied) zijn echter ook niet uit te sluiten. In de maanden juli en augustus pleisteren in de Dollard enkele tientallen tot incidenteel enkele honderden Groenpootruiters tegelijkertijd. De Dollard lijkt geen gebied waar veel vogels langere tijd verblijven (Dollardtellingen, pers. med. J. Prop). In het Balgzand zitten in juli en augustus grotere aantallen: gemiddeld ongeveer 800 met uitschieters tot boven de 1000 (Esselink 1999). Qua aantalsgrootte zouden de Dollard en het Balgzand gebieden kunnen zijn waartussen de groepen die boven Haren gezien worden zich verplaatsen.

Breed front of corridors?

Dat boven Haren zo regelmatig grote groepen Groenpoten overtrekken wekt de vraag of dit iets uitzonderlijks is of dat het onderdeel uitmaakt van een algemener verschijnsel. Er zijn drie argumenten aan te dragen voor de stelling dat Groenpootruiters overal over kunnen trekken: ze vliegen hoog en zijn daarom moeilijk te ontdekken; ze passeren midden in de vakantie en dan zijn er minder waarnemers ter plaatse; ze trekken buiten de ochtenduren en dus op een tijdstip dan men geen trekken-de vogels verwacht.

Tussen 1993 en 1996 heb ik geen overtrekken-de Groenpootruiters boven Haren waargenomen (zie figuur 1). In de periode woonde ondergetekende in de stad Groningen. Weliswaar zijn de waarnemingsomstandigheden in een stad ongunstiger dan in een dorp

maar toch is juist die leemte opvallend.

Het kan erop wijzen dat de stad Groningen buiten een trekcorridor van Groenpoten valt. Bovendien wonen er zowel noordelijk als zuidelijk van Haren veel goed gekwalificeerde waarnemers, die erg goed in staat zijn om het uitzonderlijke van een grote groep overvliegende Groenpoten op te merken. Het feit dat elders uit de regio dergelijke waarnemingen uitblijven, versterkt het vermoeden dat het hier om een smalle corridor, een vaste trekroute, gaat.

Op het Groenpootartikel uit 1990 kwam een reactie uit Exloo (Dr.): hier was gedurende een reeks van jaren ook opgemerkt dat er grote groepen Groenpoten overkwamen, in dezelfde weken van het jaar als in Haren (Hilbrands, 1994)! De schrijver woonde inmiddels in een andere plaats en hij verbond de trek van Groenpoten nadrukkelijk met zijn vorige woonplaats. Dit impliceert ook hier dat hij op de ene plek wel en op de andere plek geen groenpootruitertrek opmerkte. Lig over Exloo ook een trekroute van Groenpootruiters? Die zal in elk geval niet dezelfde zijn als die over Haren!

Trektijd en Hoogwater

Onderzoek rond de Waddenzee heeft uitgewezen dat veel wegtrek van steltlopers plaatsvindt bij opkomend water, wanneer de verzameling begint voor de hoogwatervluchtplaatsen (Piersma et al. 1990, van de Kam et al. 1999). Dit algemene patroon zou

heel goed voor Groenpootruiters kunnen opgaan.

Hoogwaterritmes spelen zich met een vast patroon langs de kust af. Je hoeft

dus niet

precies te weten

waar de

Groenpootruiters

vertrokken zijn om te

kunnen bepalen of er een

verband bestaat tussen het tijdstip

dat ze Haren passeren en het tij van die dag.

Daarom is gekeken of er een verband bestaat tussen de trektijdstoppen boven Haren en een hoogwatertijdstop. Gekozen is voor Delfzijl, enigszins voortbouwend op de hypothese dat de Groenpootruiters uit de Dollard afkomstig zouden zijn. De uitkomst is dat er van geen enkel verband sprake is (zie figuur 3). De Groenpoten zijn verknocht aan hun namiddag en avond maar lijken zich niets aan te trekken van het stadium waarin het tij zich op dat ogenblik bevindt. Als je de hypothese dat steltlopers vertrekken bij opkomend water centraal stelt, zou je ook een andere conclusie uit het gebrek aan verband kunnen trekken. Namelijk dat de Groenpoten die Haren passeren, niet afkomstig kunnen zijn van een getijdengebied. De aantallen waar het hier om gaat (tientallen tot honderden) zijn echter zo groot dat er ook geen binnenlands watergebied van voldoende omvang gevonden kan worden dat deze groepen Groenpootruiters zou kunnen herbergen.

Conclusies

De terugtrek van Groenpootruiters verloopt in drie golven: begin juli komen de volwassen vrouwtjes over Nederland, eind juli/begin augustus de volwassen mannetjes en vervolgens de jongen (LWVT/sovon 2002). Houden we deze

ordering aan dan worden vooral de overtrekkende mannetjes en de jongen over Haren gesignaleerd. De piek over Haren (zie figuur 1) valt samen met de maximale doortrek die is vastgesteld in Midden- en West-Nederland: eind juli / begin augustus. Het patroon van de trekkende groepen over Haren is echter te grillig om er duidelijke golven in te onderscheiden.

Wel kan worden gesteld dat het aannemelijk is dat er tussen de Dollard en het Balgzand een trekcorridor voor Groenpootruiters ligt.

Verder blijkt dat de Groenpootruiter een verstokte namiddag- en avondtrekker is, die zich weinig gelegen laat liggen aan hoogwatertijden.

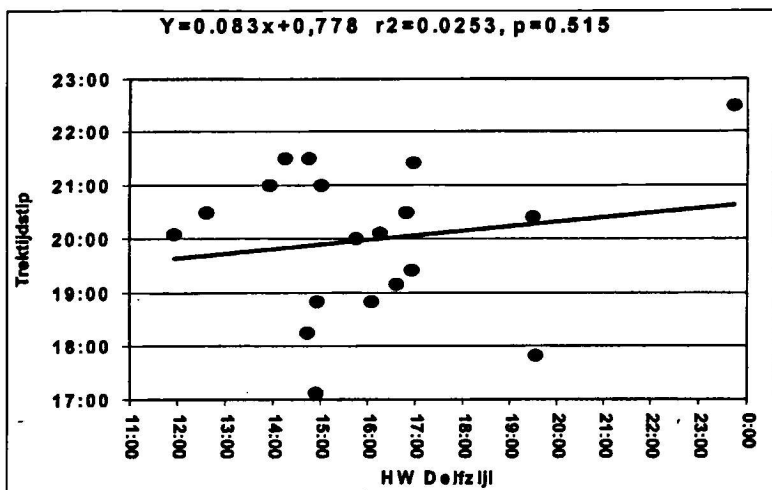
Dankwoord

Een hele zwerm vogelaars heeft geholpen om materiaal bij elkaar te sprokkelen voor dit overzicht: Arjo Bunscoeke, Jouke Prop, Marc van Roomen, Theunis Piersma en Johan van Klinken. Allemaal hartelijk dank!

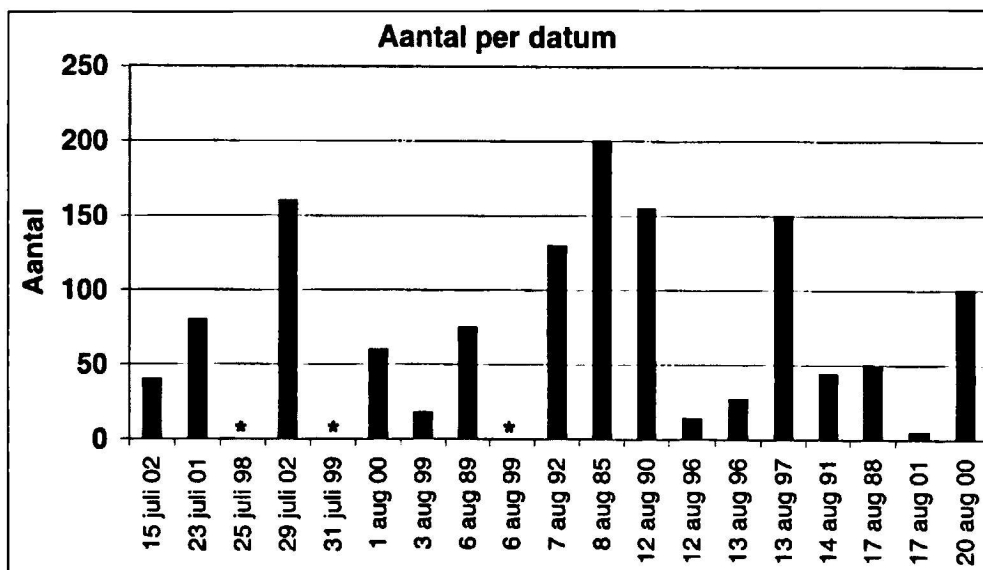
Literatuur

- Esselink, P.: 'Functie van het Balgzand als hoogwatervluchtplaats voor wadvogels, deel II: aantallen vogels en hun verspreiding tijdens hoogwater' Koeman en Bijkerk 99 - 02, Haren 1999
- Hilbrands, J.H.: 'Doortrek van de Groenpootruiter' Nieuwsbrief Werkgroep Avifauna Drenthe januari 1994
- Kam, J. van de, B. Ens, T. Piersma, L. Zwarts: *Ecologische Atlas van de Nederlandse Wadvogels* 1999 Schuyt & Co Haarlem 1999
- Klinken, A.C. van: 'Een tot dusver onbekende doortrekkende piek van de Groenpootruiter' *Het Vogeljaar* 38e jrg no. 6, 1990
- Klinken, fam. van: *Vogeldagboeken* 1985-2002
 - Koffijberg, K., B. Koks, M. van Roomen, E. van Winden: *Wadvogels in de Nederlandse Waddenzee in 1996/97 sovon rapport* 99/04, 1999
 - LWVT/sovon: *Vogeltrek over Nederland 1976-1993* Schuyt & Co Haarlem, 2002

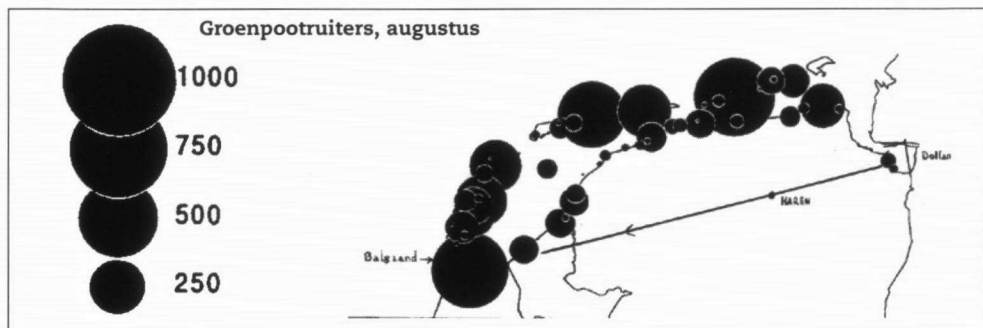

Figuur 1

Figuur 2

Figuur 3 (Verwerkt naar Koffijberg 1999)